

PODLOŽNOST VRŠNJAČKOM PRITISKU I SAMOPOŠTOVANJE KOD STUDENATA

MARIJA LEBEDINA-MANZONI, MARTINA LOTAR, NEVEN RICIJAŠ

Primljeno: 04.07.2007.

Prihvaćeno: 15.12.2007.

Izvorni znanstveni rad

UDK: 159.923

Sažetak: *Vršnjački utjecaj neosporan je i važan dio odrastanja, razvoja identiteta pojedinca i oblikovanja njegovih navika ponašanja. Odnosi s vršnjacima tijekom adolescencije postaju sve važniji, a kod adolescenta raste potreba da čini ono što vršnjaci od njega traže. Vršnjački pritisak može se definirati kao utjecaj grupe na pojedinca kroz pozitivno potkrepljenje onima koji se konformiraju grupnim normama i/ili sankcije onima koji se opiru konformizmu.*

Cilj ovog rada je utvrditi područja najveće i najmanje podložnosti vršnjačkom pritisku, usporediti rezultate dobivene na uzorku studenata s onima dobivenim na uzorku srednjoškolarca, ispitati razlike s obzirom na spol te istražiti odnos podložnosti vršnjačkom pritisku i samopoštovanja studenata.

Istraživanje je provedeno na uzorku studenata koji je činilo 654 studenta Sveučilišta i Veleučilišta u Zagrebu i to 47% ispitanika muškog i 53% ispitanica ženskog spola. Primijenjena su dva mjerna instrumenta: Upitnik vršnjačkog pritiska, te Skala samoprihvatanja i samokompetentnosti (SLCS; autori Tafarodi i Swann, 1995).

Područja na kojima ispitanici pokazuju najveću podložnost vršnjačkom pritisku govore o formiranju slike o sebi koje se temelji na mišljenju važnih drugih iz naše okoline. Najmanji doživljaj pritiska vršnjaka bilježi se kod manifestnih rizičnih ponašanja, a posebice se to odnosi na seksualno ponašanje. Doživljaj podložnosti vršnjačkom pritisku izraženiji je u uzorku srednjoškolarca u odnosu na uzorak studenata, a s obzirom na spol, rezultati pokazuju značajniji doživljaj vršnjačkog pritiska kod ispitanika muškog spola u području manifestnih rizičnih ponašanja. Povezanost između podložnosti vršnjačkom pritisku i samopoštovanja neočekivano se pokazala niskom.

Ključne riječi: *vršnjački pritisak, samopoštovanje, studenti, rizična ponašanja*

1. UVOD

1.1. Određenje pojma vršnjačkog pritiska

Kroz proces odrastanja, a i tijekom cijelog života, izloženi smo brojnim utjecajima okoline koji djeluju na naša razmišljanja i ponašanja. Efekti utjecaja ovise o periodu života u kojem se pojedinac nalazi, situacijskim čimbenicima, snazi pojedinih utjecaja i osobinama ličnosti osobe.

Među stručnjacima danas nema dvojbe kako socijalizacija značajno određuje ponašanje pojedinca u grupi te kako osoba samim procesom socijalizacije suptilno preuzima vrijednosti, stavove i ponašanja članova grupe. Vršnjački utjecaj neosporan je i važan dio odrastanja, razvoja

identiteta pojedinca i oblikovanja njegovih navika ponašanja. Odnosi s vršnjacima tijekom adolescencije postaju sve važniji, kod adolescenta raste potreba da čini ono što vršnjaci od njega traže.

Vršnjački pritisak možemo definirati kao pritisak da se "radi nešto ili ne radi drukčije od ostalih, bez obzira želi li osoba to ili ne" (Clasen & Brown, 1985, str. 458). Brown (1989) definira vršnjački pritisak kao utjecaj grupe na pojedinca kroz pozitivno potkrepljenje onima koji se konformiraju grupnim normama i/ili sankcije onima koji se opiru konformizmu. Vršnjaci mogu vršiti pritisak na direktan način, pri čemu zahtijevaju od pojedinca da nešto učini ili ne učini, no postoje i suptilniji pritisci kao što su izbjegavanje ili izopćenje člana koji se ne konformira grupnim

1 Odsjek za poremećaje u ponašanju, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

normama. Kiran-Esen (2003) te Sim i Koh (2003) definiraju vršnjački pritisak kao nagovaranje i poticanje osobe na određene radnje, ali ističući kako taj pritisak može biti direktan i indirektan, pri čemu kod indirektnog pritiska osoba nije niti svjesna njegovog djelovanja. McIntosh, MacDonald i NcKeganey (2003) i Urberg i sur. (2003) smatraju kako pojam vršnjački pritisak predstavlja *direktno* vršnjačko poticanje, nagovaranje ili prijetnju za manifestiranje određenog ponašanja.

Berndt (1979) te Clasen i Brown (1985) pokušavaju odrediti područja prisustva vršnjačkog pritiska i bave se konceptom podložnosti grupnom pritisku, kojeg su detaljnije razradili Sim i Koh (2003). Brown, Clasen i Eicher (1986) naglašavaju četiri osnovne karakteristike vršnjačkog pritiska kod adolescenata:

- 1) višedimenzionalnost - adolescenti percipiraju vršnjački pritisak u različitim područjima svog života
- 2) višesmjernost - pritisak da se nešto napravi/nenapravi
- 3) postoji i prema pozitivnim i prema negativnim ponašanjima
- 4) promijenljiv je kroz adolescenciju.

Dosadašnja istraživanja pokazuju kako je vršnjački pritisak važan mehanizam kojim se prenose grupne norme, odražava lojalnost i status među članovima grupe, povezan je sa samopoštovanjem, a nerijetko i s devijantnim ponašanjem, te u funkciji dobi varira u snazi i smjeru. Upravo je razdoblje rane adolescencije, podijeljenosti između ovisnosti o roditeljima i snažne želje za autonomijom te razdoblje intenzivnog formiranja identiteta, obilježeno snažnim utjecajem vršnjaka.

Brojna istraživanja koja se bave razdobljem adolescencije u Hrvatskoj potpuno su zanemari- la vršnjački pritisak kao dio razvojnog procesa. Nasuprot tome, velik broj istraživanja u svijetu ukazao je na iznimne mogućnosti vršnjačkog pritiska u procesu odrastanja i socijalizacije. Kako smo svjedoci sve većeg prisustva problema u ponašanju djece i mladih, područje utjecaja vršnjaka čini se velikim potencijalom za prevladavanje navedenih problema.

Upravo rezultati međunarodnih istraživanja ukazuju na prisustvo vršnjačkog pritiska u smjeru rizičnih, ali i poželjnih ponašanja (Berndt i Savin-Williams, 1993). Brown, Clasen i Eicher (1986) navode kako adolescenti doživljavaju snažniji pritisak svojih vršnjaka prema društveno prihvaćenom ponašanju, a Ball (1981, prema Berndt i Savin-Williams, 1993) ističe kako će adolescenti s visokim akademskim postignućima poticati svoje vršnjake na iste takve rezultate. U skladu s ovakvim razmišljanjima pritisak vršnjaka može biti i podrška i ohrabrenje adolescentima u razvoju njihovih mogućnosti i snaga. Pravi put za uspostavljanje poželjnih ponašanja, stoga, nije lišavanje adolescenata utjecaja vršnjaka, već maksimaliziranje njegovih pozitivnih učinaka.

Unatoč navedenom, najčešće se pojam vršnjačkog pritiska vezuje uz problematična i nepoželjna ponašanja adolescenata, dovodeći ga u vezu s onim što pojedinca vodi na pobunu, rizično ponašanje, slabe radne navike, zanemarivanje školskih obaveza i niz ponašanja koje roditelji procjenjuju neprihvatljivima (konzumiranje alkohola, droge, pušenje, napuštanje škole, rane seksualne aktivnosti).

1.2. Dosadašnja istraživanja vršnjačkog pritiska

Dosadašnja istraživanja pokušala su utvrditi razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na spol, dob i neke osobine adolescenata, karakteristike obiteljskih odnosa, kvalitetu prijateljskih odnosa.

Istraživanja koja se bave razlikama u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na spol ne pokazuju jednoznačne rezultate. Tako Berndt (1979), Brown, Clasen i Eicher (1986), Steinberg i Silverberg (1986) navode kako dječaci pokazuju veću spremnost konformiranja s vršnjacima koji ih potiču na socijalno nepoželjno ponašanje, dok su djevojčice mnogo otpornije na pritisak vršnjaka. Za razliku od navedenog, Davies i Kandel (1981), Billy i Udry (1985) nalaze kako prijatelji imaju puno više utjecaja na djevojčice u odnosu na dječake. Chassin i sur. (1986) i Epstein (1983) nisu pronašli razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku u odnosu na spol. Davies i Kandel (1981) su pokazali kako djevojčice u većoj mjeri pri-

lagodavaju svoje akademske težnje s normama vršnjaka.

Ispitivanja govore o vršnjačkom pritisku koji varira u snazi i smjeru u funkciji dobi, a nastojala su utvrditi razdoblja najintenzivnije podložnosti vršnjačkom pritisku (Steinberg i Silverberg, 1986; Vander Zanden, 2000). Kao najkritičniju dob za podložnost vršnjačkom pritisku, Berndt (1979) navodi ranu adolescenciju, točnije dob od 15 godina. Adolescenti starije dobi osjećaju značajno niži pritisak prema obiteljskim aktivnostima, a nešto veći pritisak vezan je uz školu i znatno viši uz neprihvatljiva ponašanja (seksualna ponašanja i konzumacija alkohola).

Među okolinskim faktorima za koje se pretpostavlja da su povezani s vršnjačkim pritiskom najviše istraživanja bavi se utjecajem roditelja, točnije roditeljskim odgojnim stilom te kvaliteto odnosa roditelja i adolescenata. O utjecaju roditeljskog discipliniranja na podložnost vršnjačkom pritisku govore Snyder, Dishion i Patterson (1986) te Steinberg i Silverberg (1986) pri čemu navode kako su uključivanju u antisocijalna ponašanja s vršnjacima skloniji oni adolescenti čiji su roditelji permisivni, nekonzistentni u discipliniranju i koji ne nadgledaju ponašanje svoje djece. Savin-Williams i Berndt (1990) ističu kako postoji veća mogućnost da vršnjaci utječu na ponašanje i stavove adolescenta kada adolescent percipira odnos sa svojim roditeljima negativno ili kada mu nedostaje roditeljske potpore.

Istraživanja su pokazala kako na podložnost vršnjačkom pritisku utjecaj imaju i neke karakteristike prijateljskih odnosa. Steinberg i Silverberg (1986) navode kako su adolescenti čije su prijateljske veze i socijalni status nesigurni skloniji traženju potvrde vršnjaka čak i pod cijenu vlastite autonomije. Nasuprot tome, Urberg i sur. (2003) su svojim istraživanjem pokazali kako su upravo najprihvaćeniji adolescenti oni koji se najčešće konformiraju ponašanju svojih prijatelja. Osim o karakteristikama prijateljskih odnosa, navedeni autori govore i o individualnim karakteristikama adolescenta kao faktorima koji utječu na podložnost vršnjačkom pritisku vezanom uz rizična ponašanja. Kao najznačajnije individualne karakteristike navode traženje uzbuđenja, neusvojene društvene norme i nisko samopoštovanje.

U području ličnosti, najčešće je istraživana povezanost podložnosti vršnjačkom pritisku i samopoštovanja. DuBois i Silverthorn (2004) navode kako postoji povezanost između niskog globalnog samopoštovanja i druženja s devijantnim vršnjacima. Niz istraživanja je pokazalo kako adolescenti koji pozitivnije opisuju svoje prijateljske odnose imaju više samopoštovanje u odnosu na adolescente koji negativno opisuju prijateljske odnose (Mannarino, 1976; McGuire i Weisz, 1982; Townsend, McCracken i Wilton, 1988; sve prema Berndt i Savin-Williams, 1993). Slično ranije navedenim spoznajama, Perry (1987, prema Berndt i Savin-Williams, 1993) navodi kako adolescenti koji pozitivno percipiraju svoju vršnjačku grupu imaju više samopoštovanje, osjećaju se prihvaćenije od strane vršnjaka i manje usamljenima u odnosu na adolescente koji izjavljuju kako u njihovim vršnjačkim grupama postoje sukobi. Ginsburg, La Greca i Silverman (1998) su utvrdili kako djeca sa simptomima socijalne anksioznosti imaju niže samopoštovanje, osjećaju neprihvaćenost od strane vršnjaka te imaju više negativnih interakcija s vršnjacima.

Istraživanje provedeno na uzorku srednjoškola u Republici Hrvatskoj (Lebedina-Manzoni i Ricijaš, 2007), pokazalo je kako je doživljaj vršnjačkog pritiska najviše prisutan u području potrebe za usklađivanjem razmišljanja (vrijednosti i stavovi) s vršnjacima te prihvaćenosti od strane vršnjaka. Najmanji pritisak vršnjaka doživljen je kod manifestiranja rizičnih ponašanja - seksualna iskustva i konzumiranje sredstava ovisnosti. Rezultati su također pokazali kako dječaci doživljavaju značajniji utjecaj vršnjaka u kategorijama koje govore o *neodolijevanju rizičnim ponašanjima, značaju sličnosti s vršnjacima i značaju popularnosti među vršnjacima*, dok u kategoriji *značaj vršnjaka za sliku o sebi* ne postoji razlika s obzirom na spol.

1.3. Samopoštovanje

Samopoštovanje predstavlja središnji aspekt samopoimanja. Samopoimanje označava psihološki konstrukt koji se može definirati kao fenomenološka organizacija iskustva pojedinca i ideja o njemu samom u svim aspektima njegova života (Combs, 1981; prema Lacković-Grgin, 1994).

Kao predmet istraživanja psihologijskih, sociologijskih i edukacijskih znanosti samopoimanje predstavlja važan konstrukt, budući da vjerovanja pojedinca o samom sebi utječu na njegove odluke i akcije u životu. Spoznaja o sebi pomaže da objasnimo naša sadašnja i prošla ponašanja te da predvidimo neka buduća ponašanja. Pozitivno samopoimanje obično vodi ka konstruktivnom i socijalno poželjnom ponašanju, dok negativno može dovesti do devijantnog, socijalno neadekvatnog ponašanja (Marsh i sur.1984; prema Lacković-Grgin,1994).

Rosenberg (1965; prema Bezinović, 1988) definira samopoštovanje kao pozitivan ili negativan stav prema sebi, a Coopersmith (1967; prema Bezinović, 1988) kao evaluaciju kojom pojedinac odražava stav (ne)prihvatanja sebe što ukazuje na stupanj uvjerenja osobe u vlastite sposobnosti, uspješnost, važnost ili vrijednost. Osoba s visokim samopoštovanjem sebe uvažava i cijeni, smatra se vrijednom i ima općenito pozitivno mišljenje o sebi. Za razliku od ovakve osobe, osoba s niskim samopoštovanjem sebe najčešće ne prihvaća, podcjenjuje se i ima općenito negativno mišljenje o sebi.

Na razvoj samopoimanja pa tako i samopoštovanja značajni su odnosi pojedinca s drugima iz njegove socijalne okoline. Samopoštovanje (osjećaj ponosa ili srama) osobe ovisi o tome kako zamišlja da je prosuđuju drugi ljudi iz njezine okoline. Nisu sve interakcije u našem životu podjednake važnosti za stvaranje i mijenjanje pojma o sebi. Za niže uzraste interakcije s roditeljima presudne su za formiranje pojma o sebi. U doba adolescencije, interakcije s vršnjacima postaju mnogo važnije, iako su interakcije s roditeljima i dalje važne. I utjecaj ostalih osoba iz naše okoline postaje nam tada značajan. Tek u doba kasne adolescencije razvijamo svoja vlastita vjerovanja i stavove koji u nešto manjoj mjeri ovise o utjecajima ostalih iz naše okoline (Lebedina-Manzoni, 2007).

U istraživanju rađenom na uzorku desetogodišnjaka o njihovom samopoštovanju i sociometrijskom položaju, Lacković-Grgin (1990) zaključuje kako najviše samopoštovanja u grupi imaju ona djeca koja imaju status popularnog djeteta.

Niže samopoštovanje odbačenih autorica je objasnila nemogućnošću uspostavljanja bliskih odnosa s članovima grupe. Zaključuje kako je teško sebe smatrati vrijednim, uspješnim i sposobnim, ako nas referentna grupa odbacuje.

Samopoštovanje može utjecati na opću prilagodbu osobe, ponašanje u situacijama iskazivanja vlastitih mogućnosti, odabir socijalnih situacija i sudjelovanje osobe u njima. Kako je subjektivna procjena samopoštovanja povezana s različitim manifestacijama ponašanja pojedinca, indirektno može utjecati i na moralno ponašanje, motivaciju i stavove osobe (Pastor, 2004).

Provjeravajući razliku između djece s visokim i one s niskim samopoštovanjem, Coopersmith (1967, prema Bezinović, 1988) je utvrdio kako su ispitanici s visokim samopoštovanjem asertivniji, nezavisniji i otporiji na utjecaje iz okoline koji nisu u skladu s njihovom percepcijom, u odnosu na ispitanike s niskim samopoštovanjem. Studije pokazuju kako osobe s niskim samopoštovanjem imaju značajno više emocionalnih i motivacijskih problema u usporedbi s osobama čije je samopoštovanje umjereno ili visoko. Sklonije su depresiji, tendiraju odvajanju od ljudi te se pasivno prilagođavaju zahtjevima okoline (Baumeister i sur., 2003).

Dosadašnja istraživanja samopoimanja djece i mladih pokazala su da se djeca i mladi s poremećajima u ponašanju značajno razlikuju od redovne populacije, pri čemu se češće nalazi da ta populacija pokazuje sklonost lošije samoprocjene, tj. razvijaju nisko mišljenje o sebi u odnosu na samoprocjenu redovne populacije (McCarthy i Hoge, 1984; prema Lacković-Grgin, 1994; Žižak, Koller-Trbović i Brusić, 1993).

Studije koje su ispitivale povezanost slike o sebi (kroz samopoštovanje) i maloljetničke delinkvencije nisu dale jednoznačne rezultate. Istraživanje Leunga i Lana (1989) govori o školskom i obiteljskom samopoštovanju (roditelji su procjenjivali samopoštovanje djeteta) i njihovoj vezi s delinkvijencijom. Djeca i mladi niskog samopoštovanja pokazali su veću sklonost delinkventnom ponašanju, a to je imalo veze i s popuštanjem pritisku grupe. Kako takva djeca u obitelji i školskom sustavu nisu mogla naći „svoje

mjesto“ i razviti samopoštovanje, usmjeravala su se prema onim mjestima gdje im je to bilo moguće. To su najčešće bili ulica i ulične bande u kojima je loše ponašanje bilo dobro i poželjno i gdje takvim ponašanjem osoba dobiva na samopoštovanju. I rezultati istraživanja Rosenberga, Schoolera i Schoenbacha (1989) pokazali su kako je nisko samopoštovanje povezano s početkom delinkventnog ponašanja, a intenziviranje delinkventnog ponašanja dovelo je do porasta samopoštovanja. Jang i Thornberry (1998) dobili su suprotne rezultate koji govore o povezanosti samoiskaza o delinkventnom ponašanju sa snižavanjem samopoštovanja. Studija Trzesniewskog i sur. (2002) pružila je najbolje dokaze o pozitivnoj korelaciji između niskog samopoštovanja i eksteraliziranih poremećaja u ponašanju i to tako da je nisko samopoštovanje u dobi od 11 godina bilo valjan prediktor njihovog budućeg delinkventnog ponašanja u dobi od 13 godina.

Iako su mnogi istraživači ispitujući povezanost između globalnog samopoštovanja i različitih socijalnih i psiholoških problema zaključili o njihovoj povezanosti, ostalo je nerazjašnjeno je li nisko samopoštovanje uzrok ili posljedica navedenih problema (Rosenberg i sur. 1989).

2. CILJEVI I HIPOTEZE

Među stručnjacima danas nema dvojbe kako socijalizacija značajno određuje ponašanje pojedinca u grupi te kako osoba samim procesom socijalizacije suptilno preuzima vrijednosti, stavove i ponašanja članova grupe. Odnosi s vršnjacima tijekom adolescencije postaju sve važniji, kod adolescenta raste potreba da čini ono što vršnjaci od njega traže, a kako je utjecaj vršnjaka pa i vršnjački pritisak neizostavni dio procesa odrastanja, procijenjujemo jako važnim detaljnije istražiti ovo područje. Kako je utjecaj vršnjaka do sada u Hrvatskoj istraživani samo na uzorku srednjoškolaca te su utvrđena područja najvećeg i najmanjeg utjecaja (Lebedina-Manzoni i Ricijaš, 2007), čini se važnim detaljnije istražiti utjecaj vršnjaka, odnosno ispitati podložnost vršnjačkom pritisku na uzorku studenata te usporediti rezultate dobivne na ta dva uzorka. Na taj način može se zaključivati o promjenama do kojih dolazi u podložnosti vršnjačkom pritisku s porastom dobi i obrazovnog stupnja adolescenata.

Osim toga, neki istraživači naglašavaju važnost samopoštovanja adolescenta za podložnost vršnjačkom pritisku (DuBois i Silverthorn, 2004; Ginsburg, La Greca i Silverman, 1998), ali povezanost ta dva konstrukta u Hrvatskoj još nije ispitivana. Iz navedenog proizlaze ciljevi ovog rada:

- 1) Utvrditi područja najveće i najmanje podložnosti vršnjačkom pritisku te usporediti rezultate dobivene na uzorku studenata s onima dobivenim na uzorku srednjoškolaca.
- 2) Ispitati razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na spol studenata.

Hipoteza: Podložnost vršnjačkom pritisku izraženija je kod studenata nego kod studentica.

- 3) Ispitati povezanost podložnosti vršnjačkom pritisku sa samopoštovanjem studenata.

Hipoteza: Postoji negativna povezanost podložnosti vršnjačkom pritisku sa samoprihvatanjem i samokompetentnosti studenata.

3. METODE

3.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku studentske populacije koji je činilo 654 studenta velikog broja fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te veleučilišta i visokih škola s područja grada Zagreba. Uzorak je prigodan i sastojao se od 307 ispitanika muškog i 347 ispitanica ženskog spola.

Od ukupnog broja ispitanika, 35,5% čine studenti društvenog područja, 22,5% tehničkog, 14,1% humanističkog, 8,7% biotehničkog područja, 6,6% uzorka čine studenti veleučilišta i visokih škola, 6,4% studenti prirodoslovnog područja, 5,5% biomedicinskog i 0,8% umjetničkog područja.

Dob ispitanika kreće se u rasponu od 18 do 28 godina pri čemu prosjek dobi iznosi $M=21,45$ ($SD=1,824$). Između ispitanika ne postoji razlika u dobi s obzirom na spol ($t=1,526$; $p>,05$).

3.2. Mjerni instrumenti

Istraživanje je provedeno primjenom dva upitnika: Upitnik vršnjačkog pritiska i Skala samopri-

hvaćanja i samokompetentnosti, a prikupljeni su i neki opći podaci ispitanika (dob, spol, fakultet).

Upitnik vršnjačkog pritiska

Upitnik kojim je mjereno pritisak vršnjaka na populaciji studenata konstruirali su studenti treće godine studija Socijalne pedagogije Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta (u sklopu studentskog projekta koji se bavio vršnjačkim pritiskom), a prema Upitniku vršnjačkog utjecaja kod adolescenata konstruiranom za populaciju srednjoškolaraca (konstruirali studenti studija Socijalne pedagogije Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, adaptirali Lebedina-Manzoni i Ricijaš, 2007). Primijenjeni upitnik vršnjačkog pritiska sastoji se od 25 čestica sa odgovorima na skali od 5 uporišnih točaka (1 znači nikad, a 5 uvijek).

Više vrijednosti postignute na skali predstavljaju i višu samoprocjenu podložnosti vršnjačkom pritisku. Unutarnja konzistencija skale izražena Cronbachovim alfa koeficijentom je visoka i iznosi $\alpha = ,89$.

Skala samoprihvatanja i samokompetentnosti (Self liking competence scale, SLCS; autori Tafarodi i Swann, 1995, prema Budimlija, 2006)

Skala se sastoji od dvije subskale od kojih jedna mjeri samoprihvatanje, a druga samokompetentnost. Svaka subskala sastoji se od 10 čestica. Unutar svake subskale pet je čestica pozitivnog, a pet negativnog smjera. Nakon rekodiranja čestica veći rezultat ukazuje na veće samoprihvatanje, tj. samokompetentnost. Ako se rezultati na subskalama samoprihvatanja i samokompetentnosti zbroje, dobiva se mjera samopoštovanja. Ispitanici procjenjuju koliko

pojedina tvrdnja vrijedi za njih na skali od 5 stupnjeva (0 - u potpunosti netočno, 4 - u potpunosti točno). Alpha koeficijent unutarnje konzistencije za cijelu skalu iznosi $\alpha = ,91$ dok je za subskalu samoprihvatanja $\alpha = ,86$, a za subskalu samokompetentnosti $\alpha = ,85$.

3.3 Postupak istraživanja

Ispitivanje su provodili studenti treće godine studija Socijalne pedagogije Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. Provedeno je individualno, tijekom veljače i ožujka 2007. među studentima koji su u trenutku ispitivanja bili prisutni u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici grada Zagreba ili u jednom od studentskih domova. Prije same primjene, sudionicima je naglašeno kako je ispitivanje anonimno i kako će se rezultati koristiti isključivo u istraživačke svrhe. Ispitanicima je u uputi rečeno kako upitnici ispituju način razmišljanja i ponašanja ljudi u određenim situacijama. Informaciju kako upitnici ispituju vršnjački pritisak i samopoštovanje studenata, ispitanici su dobili tek nakon ispunjavanja upitnika kako te informacije ne bi utjecale na njihove odgovore. Ispitivanje je u prosjeku trajalo 10-15 minuta.

3.4 Obrada podataka

Rezultati su prikazani na deskriptivnoj razini (frekvencije, aritmetičke sredine i standardne devijacije), dok su razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na spol ispitanice diskriminacijskom analizom, a razlike između srednjoškolaca i studenata utvrđivane su t-testom za nezavisne uzorke. Povezanost između čestica Upitnika vršnjačkog pritiska i subskala samopoštovanja izražena je Pearsonovim koeficijentom korelacije.

Tablica 1. Aritmetičke sredine, standardne devijacije i relativne frekvencije čestica na Upitniku vršnjačkog pritiska za 654 studenta/ice Sveučilišta i Veleučilišta u Zagrebu

ČESTICE	M	SD	% odgovora za svaku kategoriju				
			nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
1. Važno mi je biti sličan društvu u kojem se krećem da bih se dobro osjećao.	2,87**	1,004	9,8	24,1	38,6	23,6	3,8
2. Ponašam se na način koji mi ne odgovara da bih se uklopio/la u grupu.	1,92	0,904	37,6	39,7	16,7	5,3	0,8
3. Važno mi je što drugi misle o meni.	3,13**	0,988	6,4	18,0	38,2	31,4	6,1

4. Svoj izgled uspoređujem s drugima.	2,60	1,052	17,7	27,6	35,0	16,8	2,9
5. Moje razmišljanje i stavovi temelje se na razmišljanju i stavovima mog društva.	2,17	0,941	27,9	35,3	28,9	7,3	0,6
6. Važnije mi je raditi ono što vršnjaci očekuju od mene, nego udovoljiti vlastitim željama.	1,70	0,833	49,4	34,8	12,0	3,5	0,3
7. Bojim se da ću ispasti glup/a pred društvom zbog svojeg mišljenja ili ponašanja.	1,90	0,928	41,1	33,5	20,5	3,9	1,1
8. Odustat ću od svojeg mišljenja / vrijednosti / stavova, ako se razlikuju od onih u mom društvu.	1,66	0,787	51,1	33,6	13,8	1,1	0,5
9. Važno mi je biti popularan/na u društvu u kojem se krećem.	2,62	1,135	19,4	26,8	31,5	16,8	5,5
10. Kad sam u svom društvu izbjegavam osobe koje mu ne pripadaju.	1,94	0,995	40,6	34,2	17,3	5,9	2,0
11. Moje ponašanje temelji se na ponašanju osoba iz mog društva.	2,07	0,935	31,7	37,9	23,2	6,5	0,8
12. Kad se družim s ljudima koji uzimaju drogu dođem u napast da je i ja probam.	1,70	1,101	64,1	14,8	11,8	5,8	35
13. Uzimam drogu jer želim doživjeti "super" osjećaj koji je iskusio ostatak mog društva.	1,44*	0,863	74,5	11,8	9,4	3,3	0,9
14. Važno mi je što moje društvo misli o meni.	3,38**	1,001	4,2	13,8	33,2	37,1	11,7
15. Kada se nađem u situaciji da svi konzumiraju alkohol, a ja ne, imam osjećaj da se ne mogu uklopiti / zabaviti / opustiti.	2,37	1,216	30,5	27,9	21,2	14,8	5,6
16. Važno mi je imati iste stavove, vrijednosti i mišljenje kao i moje društvo da bih se dobro osjećao/la u njemu.	2,27	1,015	26,1	34,5	27,3	10,5	1,7
17. Treba mi pohvala moje "ekipe" da bih imao/la dobro mišljenje o sebi.	2,33	1,047	25,8	31,2	28,8	12,4	1,8
18. Mjesto izlaska biram u skladu s odabirom i ukusom mog društva.	3,06**	1,061	9,2	19,1	34,4	30,8	6,5
19. Moji prijatelji i ja teško prihvaćamo osobe koje se drukčije odijevaju ili slušaju drukčiju vrstu glazbe od nas.	1,96	1,032	41,1	33,6	16,2	6,5	2,6
20. Upustit ću se u rizična ponašanja ako to moje društvo traži od mene.	1,73	0,956	54,1	26,2	13,9	4,2	1,5
21. Kladam se / kockam zato jer to rade i moji prijatelji.	1,35*	0,785	78,9	11,2	6,7	2,1	1,1
22. Sudjelovao/la bih na nekom studentskom prosvjedu, iako osobno ne podržavam njihove ideje.	1,73	1,035	58,3	20,3	14,1	4,7	2,6
23. Ostajem vani dulje nego bih htio / htjela, jer moji prijatelji to očekuju od mene.	1,87	1,008	46,7	29,7	16,2	5,3	2,1
24. Osjećam se manje vrijednim/om jer imam manje seksualnog iskustva od ostatka svog društva	1,38*	0,765	74,7	15,9	6,5	2,1	0,8
25. Moje društvo ima utjecaj na moje seksualno ponašanje.	1,42*	0,780	71,5	18,3	7,7	1,4	1,1

** čestice na kojima ispitanici pokazuju najveću podložnost vršnjačkom pritisku

* čestice na kojima ispitanici pokazuju najmanju podložnost vršnjačkom pritisku

4. REZULTATI I DISKUSIJA

4.1. Deskriptivna analiza

Kako bismo odgovorili na prvi postavljeni cilj istraživanja tj. odredili područja najveće i najmanje podložnosti vršnjačkom pritisku, usporedili smo aritmetičke sredine, standardne devijacije te zastupljenost svake kategorije odgovora za pojedinu česticu (tablica 1).

Čestice na kojima ispitanici pokazuju najveću podložnost vršnjačkom pritisku, glase:

Važno mi je što moje društvo misli o meni (14)

Važno mi je što drugi misle o meni (3)

Mjesto izlaska biram u skladu s odabirom i ukusom mog društva (18)

Važno mi je biti sličan društvu u kojem se krećem da bih se dobro osjećao (1)

Sve navedene čestice odnose se na formiranje slike o sebi i subjektivnog dobrog osjećanja koje najvećim dijelom ovisi o mišljenju drugih u našoj okolini, a posebice važnih drugih. Ovakvi rezultati u skladu su s potrebama ispitanika koji su u procesu formiranja identiteta, koji Hewitt (1993) definira kao položaj osobe u organiziranom socijalnom životu. I Sullivanova (1953) interpersonalna teorija govori o važnosti interakcija s drugim ljudima na razvoj pojma o sebi. Ovaj proces u adolescenciji se odvija kroz uzajamno uviđanje i refleksiju (Dacey i Kenny, 1994). Spoznaja da društvo utječe na razvoj identiteta adolescenta, ali i da društvo biramo u skladu s procjenom sličnosti sa samim sobom, te da proces odabira prijatelja nije slučajna ukazuje na konstantu u njihovom međusobnom djelovanju.

Čestice kod kojih je najmanje izražena podložnost vršnjačkom pritisku su:

Kladim se / kockam zato jer to rade i moji prijatelji (21)

Osjećam se manje vrijednim/om jer imam manje seksualnog iskustva od ostatka svog društva (24)

Moje društvo ima utjecaj na moje seksualno ponašanje (25)

Uzimam drogu jer želim doživjeti “super” osjećaj koji je iskusio ostatak mog društva (13)

Rezultati pokazuju kako je najmanji pritisak doživljen kod manifestnih rizičnih ponašanja, a posebice se to odnosi na seksualno ponašanje. To navodi na zaključak kako je utjecaj vršnjaka daleko više prisutan pri potrebi za usklađivanjem vlastitog identiteta temeljem reakcija vršnjaka i ostvarivanjem sličnosti s njima (doživljajni aspekt), nego što je to slučaj s manifestnim ponašanjem. Znatno manja podložnost vršnjačkom pritisku kod manifestiranja rizičnih ponašanja može biti posljedica toga što uzorak ispitanika čine studenti, čija uloga pretpostavlja manju sklonost rizičnim ponašanjima.

Vrlo slični rezultati dobiveni su i na uzorku ispitanika učenika srednjih škola (Lebedina-Manzoni i Ricijaš, 2007).

Raspršenje rezultata veće je kod čestica na kojima se javlja najveća podložnost vršnjačkom pritisku, u odnosu na čestice kod kojih ispitanici izjavljuju najmanju podložnost pritisku, gdje je raspršenje manje. To bi značilo da su studenti suglasniji oko područja najmanje podložnosti vršnjačkom pritisku (manifestnih rizičnih ponašanja), dok je suglasnost oko područja višeg pritiska vršnjaka manja (sličnost s grupom i važnost mišljenja drugih). Takvi rezultati su u suprotnosti s rezultatima dobivenim na uzorku srednjoškolarca koji se više slažu u procjeni onih utjecaja koji na njih intenzivnije djeluju (Lebedina-Manzoni i Ricijaš, 2007).

4.2. Usporedba podložnosti vršnjačkom pritisku kod srednjoškolaca i studenata

Kako je primijenjeni upitnik za studente nastao prilagodbom Upitnika vršnjačkog utjecaja kod adolescenata koji je bio namijenjen srednjoškolskoj populaciji, napravljena je usporedba rezultata na česticama koje su bile prisutne u oba upitnika (9 čestica). Uzorak srednjoškolaca činilo je 638 srednjoškolaca oba spola iz Zagreba (33,5%), Splita (21,9%), Rijeke (19,9%) i Osijeka (24,9%). S obzirom na spol, uzorak je činilo 52% djevojčica i 48% dječaka u dobi od 14 do 18 godina ($M=15,5$, $SD=0,651$). Najveći postotak ispitanika (njih 92,3%) imao je 15 (48,4%) ili 16 godina

Tablica 2. Aritmetičke sredine i standardne devijacije za 9 čestica iz Upitnika vršnjačkog pritiska primijenjenih na uzorku srednjoškolaca i studenata, te rezultati t-testa (razlika između aritmetičkih sredina 2 uzorka)

ČESTICE	SREDNJOŠKOLCI N=638		STUDENTI N=654		t-test
	M	SD	M	SD	
Ponašam se na način koji mi ne odgovara da bih se uklopio/la u grupu.	2,00	1,016	1,92	0,904	t=1,535 p>,05
Važno mi je što drugi misle o meni.	3,24	1,120	3,13	0,988	t=1,971 p<,05
Svoj izgled uspoređujem s drugima.	2,40	1,156	2,60	1,052	t=-3,188 p<,01
Bojim se da ću ispasti glup/a pred društvom zbog svojeg mišljenja ili ponašanja.	2,32	1,301	1,90	0,928	t=6,605 p<,01
Uzimam drogu jer želim doživjeti "super" osjećaj koji je iskusio ostatak mog društva.	1,69	1,374	1,44	0,863	t=3,798 p<,01
Kada se nađem u situaciji da svi konzumiraju alkohol, a ja ne, imam osjećaj da se ne mogu uklopiti / zabaviti / opustiti.	2,47	1,469	2,37	1,216	t=1,279 p>,05
Treba mi pohvala moje "ekipe" da bih imao/la dobro mišljenje o sebi.	2,47	1,104	2,33	1,047	t=2,292 p<,05
Mjesto izlaska biram u skladu s odabirom i ukusom mog društva.	2,94	1,296	3,06	1,061	t=-1,800 p>,05
Moji prijatelji i ja teško prihvaćamo osobe koje se drukčije odijevaju ili slušaju drukčiju vrstu glazbe od nas.	2,21	1,314	1,96	1,032	t=3,890 p<,01

(43,9%). Upitnik vršnjačkog pritiska primijenjen je na po jednom prvom i jednom drugom razredu obrtničke, medicinske, elektrotehničke škole te gimnazije (Lebedina-Manzoni i Ricijaš, 2007). Statistička značajnost razlika između aritmetičkih sredina dobivenih na uzorku srednjoškolaca i studenata, za svaku od devet čestica, ispitana je t-testom za nezavisne uzorke (tablica 2).

Usporedbom rezultata vidljivo je kako je podložnost vršnjačkom pritisku izraženija u uzorku srednjoškolaca u odnosu na studente. Srednjoškolcima je, za razliku od studenata, važnije što drugi misle o njima i treba im pohvala njihovog društva da bi se dobro osjećali, boje se da će ispasti glupi pred društvom te teško prihvaćaju one koji su drugačiji od njih i njihovih prijatelja. Možemo pretpostaviti kako su srednjoškolci u fazi intenzivnog formiranja identita, traženju vlastitog mjesta i uloge u grupi vršnjaka pa su stoga osjetljiviji na različite vršnjačke utjecaje. Kod studenata je vjerojatnije da je taj proces pri kraju te da je njihova slika o sebi više

diferencirana i nemaju toliko izraženu potrebu konformirati se. Iz rezultata možemo zaključiti da su srednjoškolci skloniji konzumiranju droge kako bi svoje iskustvo uskladili s iskustvom svojeg društva. Pretpostavlja se da su srednjoškolci često potaknuti na eksperimentiranje drogama kako bi u svom društvu ostvarili određeni status pa tako čak 14,6% srednjoškolaca često ili uvijek uzima drogu jer želi iskusiti „super“ osjećaj koji je iskusio ostatak njegovog/njezinog društva, u usporedbi s 4,2% studenata. Može se zaključiti kako studenti koji konzumiraju drogu uglavnom to ne čine zbog svog društva, već iz nekih drugih razloga.

Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima ranijih istraživanja u kojima se kao razdoblje najveće podložnosti vršnjačkom pritisku navodi rana adolescencija, točnije dob od 15 godina (Berndt, 1979; Berndt i Savin-Williams, 1993).

Čestica u kojoj studenti postižu viši rezultat od srednjoškolaca odnosi se na uspoređivanje svog izgleda s drugima. Iako je izgled uvijek

važan u procjenjivanju sebe u odnosu na okolinu, možemo pretpostaviti kako kod studenata on bitnije određuje status među vršnjacima. Osim toga, moguće je kako studenti više uspoređuju svoj izgled s drugima, nego srednjoškolci, jer su prema socio-ekonomskom statusu i podrijetlu puno heterogenija skupina nego što su to srednjoškolci, pa imaju i veću potrebu za referentnim okvirom u tom području.

4.3. Razlike u podložnosti vršnjačkom pritisku s obzirom na spol

S ciljem ispitivanja razlika u podložnosti vršnjačkom pritisku studenata s obzirom na spol proveli smo diskriminacijsku analizu pri čemu apriorne grupe čini podjela po spolu, a rezultati na česticama Skale vršnjačkog pritiska diskriminacijske varijable.

Rezultati u tablici 3 pokazuju kako je diskriminacijska funkcija značajna, sa zadovoljavajućim karakterističnim korijenom i visokim hi-kvadratom, te da možemo zaključiti kako postoje značajne razlike u doživljavanju vršnjačkog pritiska između studenata i studentica.

Tablica 3. Značajnost diskriminacijske funkcije

Funkcija	Karakteristični korijen	% varijance	Kumulativna varijanca	Kanonička korelacija	Wilksov lambda	χ^2	Df	p
1	,348	100,0	100,0	,508	,742	191,203	25	,000

Tablica 4.

Centroidi grupa	Funkcija
Spol	1
studenti	,627
studentice	-,554

Tablica 4 pokazuje centroide diskriminacijske funkcije iz čega je razvidno kako studenti postižu pozitivne vrijednosti, a studentice negativne, što nam je važan podatak za daljnju interpretaciju rezultata.

S obzirom na visinu korelacija između čestica i kanoničke diskriminacijske funkcije vidljivo je da u šest čestica postoji značajna razlika između studenata i studentica, pri čemu pet čestica obilježava studente, a značajna razlika u jednoj čestici karakteristična je za studentice (Tablica 5).

Već na prvi pogled rezultati diskriminacijske analize upućuju na značajniji doživljaj vršnjačkog pritiska kod studenata u području manifestiranja rizičnih ponašanja. Sama čestica broj 20 (čestica s najvišom korelacijom) ukazuje na takav smjer zaključka, koji nadalje potvrđuju čestice vezane uz veću sklonost studenata pritisku vezanom uz kockanje, konzumiranje alkoholnih pića te utjecaja na seksualno ponašanje. Do sličnih rezultata došli su i Lebedina-Manzoni i Ricijaš (2007) na uzorku hrvatskih srednjoškolaca, ali i brojna inozemna istraživanja potvrđuju ovakve nalaze (Berndt i Savin-Williams, 1993; Brown, Clasen i Eicher, 1986; Steinberg i Silverberg, 1986; Berndt, 1979).

Međutim, potrebno je napomenuti kako možemo pretpostaviti da ovi rezultati ukazuju na još jednu pojavu, a to je veća sklonost rizičnim ponašanjima, kockanju, konzumiranju alkoholnih pića te orijentiranosti na seksualno ponašanje koje nije vezano uz neposredan pritisak vršnjaka već uz način razmišljanja i samoinicijativno ponašanje studenata (odnosno ispitanika muškog spola). U tom kontekstu i Berndt i Savin-Williams (1993)

naplašavaju kako su se adolescenti muškog spola spremniji upustiti u različita rizična ponašanja ne samo zbog vršnjačkog pritiska, već iz toga što ih oni, u odnosu na adolescentice, procjenjuju manje negativnima. Kao što je već navedeno, brojna su istraživanja potvrdila pretpostavku o muškom spolu kao rizičnom faktoru za manifestiranje neprihvatljivog ponašanja.

Interesantan podatak ove diskriminacijske analize jest i činjenica da, uz veću spremnost na manifestiranje rizičnih ponašanja, studente obilježava i manja spremnost za prihvaćanjem osoba s različitim obilježjima u društvo što na prvi pogled djeluje kao posredan podatak o većoj zatvorenosti muške populacije za prihvaćanje razlika. Osim toga, moguće je kako ispitanici muškog spola, u odnosu na djevojke, doživljavaju grupu vršnjaka s kojom se druže homogenijom. Iako pojedinačne

Tablica 5. Standardizirani diskriminacijski koeficijenti (*K*) i korelacije (*S*) između čestica i kanoničke diskriminacijske funkcije

	K1	S1
20. Upustit ću se u rizična ponašanja ako to moje društvo traži od mene.	,331	,517
21. Kladim se / kockam zato jer to rade i moji prijatelji.	,367	,491
19. Moji prijatelji i ja teško prihvaćamo osobe koje se drukčije odijevaju ili slučaju drukčiju vrstu glazbe od nas.	,124	,353
4. Svoj izgled uspoređujem s drugima.	-,647	-,348
15. Kada se nađem u situaciji da svi konzumiraju alkohol, a ja ne, imam osjećaj da se ne mogu uklopiti / zabaviti / opustiti.	,253	,339
25. Moje društvo ima utjecaj na moje seksualno ponašanje.	,126	,335
10. Kad sam u svom društvu izbjegavam osobe koje mu ne pripadaju.	,115	,261
23. Ostajem vani dulje nego bih to htio / htjela, jer moji prijatelji to očekuju od mene.	-,083	,249
22. Sudjelovao/la bih na nekom studentskom prosvjedu, iako osobno ne podržavam njihove ideje.	-,106	,237
12. Kad se družim s ljudima koji uzimaju drogu, dođem u napast da je i ja probam.	,033	,229
14. Važno mi je što moje društvo misli o meni.	-,328	-,222
2. Ponašam se na način koji mi ne odgovara da bih se uklopio/la u grupu.	,336	,205
13. Uzimam drogu jer želim doživjeti «super» osjećaj koji je iskusio ostatak mog društva.	-,085	,199
5. Moje razmišljanje i stavovi temelje se na razmišljanju i stavovima mog društva.	,326	,189
24. Osjećam se manje vrijednim jer imam manje seksualnog iskustva od ostatka svog društva.	,036	,182
3. Važno mi je što drugi misle o meni.	,184	-,180
6. Važnije mi je raditi ono što vršnjaci očekuju od mene, nego udovoljiti vlastitim željama.	,012	,151
18. Mjesto izlaska biram u skladu s odabirom i ukusom mog društva.	,128	,143
1. Važno mi je biti sličan društvu u kojem se krećem da bih se dobro osjećao.	-,224	-,130
11. Moje ponašanje temelji se na ponašanju osoba i mog društva.	-,044	,127
7. Bojim se da ću ispasti glup pred društvom zbog svojeg mišljenja ili ponašanja.	-,398	-,120
8. Odustat ću od svojeg mišljenja / vrijednosti / stavova, ako se razlikuju od onih u mom društvu.	-,020	,104
9. Važno mi je biti popularan/na u društvu u kojem se krećem.	-,097	,098
16. Važno mi je imati iste stavove, vrijednosti i mišljenje kao i moje društvo da bih se dobro osjećao/la u njemu.	-,009	,092
17. Treba mi pohvala moje «ekipe» da bih ao/la dobro mišljenje o sebi.	-,025	-,019

Tablica 6. Koeficijenti korelacije čestica Upitnika vršnjačkog pritiska sa samopoštovanjem za 654 studenta/ice Sveučilišta i Veleučilišta u Zagrebu

ČESTICE	SAMO- PRIHVACANJE	SAMO- KOMPETENCIJA	SAMO- POŠTOVANJE
1. Važno mi je biti sličan društvu u kojem se krećem da bih se dobro osjećao.	-,104**	-,077*	-,098*
2. Ponašam se na način koji mi ne odgovara da bih se uklopio/la u grupu.	-,259**	-,240**	-,269**
3. Važno mi je što drugi misle o meni.	-,144**	-,095*	-,130**
4. Svoj izgled uspoređujem s drugima.	-,215**	-,131**	-,190**
5. Moje razmišljanje i stavovi temelje se na razmišljanju i stavovima mog društva.	-,150**	-,186**	-,180**
6. Važnije mi je raditi ono što vršnjaci očekuju od mene, nego udovoljiti vlastitim željama.	-,234**	-,274**	-,272**
7. Bojim se da ću ispasti glup/a pred društvom zbog svojeg mišljenja ili ponašanja.	-,389**	-,345**	-,397**
8. Odustat ću od svojeg mišljenja / vrijednosti / stavova, ako se razlikuju od onih u mom društvu.	-,269**	-,312**	-,311**
9. Važno mi je biti popularan/na u društvu u kojem se krećem.	-,105**	-,087*	-,104**
10. Kad sam u svom društvu izbjegavam osobe koje mu ne pripadaju.	-,156**	-,172**	-,176**
11. Moje ponašanje temelji se na ponašanju osoba iz mog društva.	-,147**	-,205**	-,187**
12. Kad se družim s ljudima koji uzimaju drogu dodem u napast da je i ja probam.	-,078*	-,186**	-,138**
13. Uzimam drogu jer želim doživjeti "super" osjećaj koji je iskusio ostatak mog društva.	-,059	-,130**	-,099*
14. Važno mi je što moje društvo misli o meni.	-,065	-,030	-,053
15. Kada se nađem u situaciji da svi konzumiraju alkohol, a ja ne, imam osjećaj da se ne mogu uklopiti / zabaviti / opustiti.	-,156**	-,220**	-,200**
16. Važno mi je imati iste stavove, vrijednosti i mišljenja kao i moje društvo da bih se dobro osjećao/la u njemu.	-,131**	-,159**	-,155**
17. Treba mi pohvala moje "ekipe" da bih imao/la dobro mišljenje o sebi.	-,315**	-,283**	-,323**
18. Mjesto izlaska biram u skladu s odabirom i ukusom mog društva.	-,031	-,056	-,046
19. Moji prijatelji i ja teško prihvaćamo osobe koje se drukčije odijevaju ili slušaju drukčiju vrstu glazbe od nas.	-,110**	-,192**	-,159**
20. Upustit ću se u rizična ponašanja ako to moje društvo traži od mene.	-,141**	-,253**	-,207**
21. Kladim se / kockam zato jer to rade i moji prijatelji.	-,112**	-,167**	-,148**
22. Sudjelovao/la bih na nekom studentskom prosvjedu, iako osobno ne podržavam njihove ideje.	-,115**	-,109**	-,121**
23. Ostajem vani dulje nego bih htio / htjela, jer moji prijatelji to očekuju od mene.	-,150**	-,197**	-,185**
24. Osjećam se manje vrijednim/om jer imam manje seksualnog iskustva od ostatka svog društva	-,244**	-,257**	-,269**
25. Moje društvo ima utjecaj na moje seksualno ponašanje.	-,208**	-,266**	-,253**

* p<0,05

**p<0,01

razlike po česticama nisu bile objavljene, istraživanje Lebedine-Manzoni i Ricijaš (2007) je u ovoj čestici i na populaciji srednjoškolaca također pokazalo značajnu razliku po spolu, u korist srednjoškolaca. Ovo obilježje bilo bi zanimljivo proučiti daljnjim istraživanjima.

Rezultati ove analize također pokazuju značajnije uspoređivanje fizičkog izgleda s drugima kod studentica. Možemo pretpostaviti da je ovaj podatak vezan uz veću usmjerenost ženske populacije na fizički izgled, a iako statistički niski, negativni koeficijenti korelacije na preostalim česticama impliciraju na veći osjećaj pritiska studentica u području značaja mišljenja drugih o njima samima.

4.4. Podložnost vršnjačkom pritisku i samopoštovanje studenata

Utvrđujući korelaciju samopoštovanja s podložnosti vršnjačkom pritisku dobiveni su slijedeći rezultati (tablica 6).

Od 25 čestica Upitnika vršnjačkog pritiska, njih 23 je u statistički značajnoj (iako numerički malo) negativnoj korelaciji s rezultatima na skali samopoštovanja. Čestice koje postižu najvišu korelaciju s rezultatima na skali samopoštovanja odnose se na važnost grupe za stvaranje pozitivne slike o sebi, neotpornost pri promjeni vlastitih mišljenja, vrijednosti i stavova, te doživljaj straha od negativne evaluacije grupe vršnjaka. Korelacije čestica 7 i 17 sa samopoštovanjem potvrđuju navode iz uvoda o utjecaju drugih na formiranje slike o sebi. Pri tome se utjecaj važnih drugih više odnosi na aspekt samopoštovanja koji govori o samoprihvatanju adolescenata. Korelacije čestica 7 i 8 sa samopoštovanjem mogu se objasniti uzajamnim djelovanjem straha od vrednovanja drugih, odustajanja od vlastitih mišljenja i stavova te snižavanja samopoštovanja.

Iako je teško odrediti što je u ovom odnosu uzrok, a što posljedica, sigurno je kako strah od negativnog vrednovanja važnih drugih potiče odustajanje od vlastitog mišljenja i stavova što dovodi do smanjenja samopoštovanja, a ono još više potiče strah od negativne evaluacije.

Iako povezanost između podložnosti vršnjačkom pritisku i samopoštovanja postoji, ona je niža od očekivane što navodi na zaključak kako je podložnost vršnjačkom pritisku kompleksniji pojam pod utjecajem i nekih drugih faktora koji nisu bili obuhvaćeni ovim istraživanjem.

5. ZAKLJUČAK

Ispitujući podložnost pritisku vršnjaka na uzorku studenata zagrebačkog Sveučilišta i Veleučilišta došli smo do slijedećih spoznaja:

Područja na kojima ispitanici pokazuju najveću podložnost vršnjačkom pritisku govore o formiranja slike o sebi koja se temelji na mišljenju važnih drugih iz naše okoline.

Najmanji doživljaj pritiska vršnjaka bilježi se kod manifestnih rizičnih ponašanja, a posebice se to odnosi na seksualno ponašanje.

Uspoređujući rezultate srednjoškolaca i studenata pokazalo se kako je doživljaj podložnosti vršnjačkom pritisku izraženiji u uzorku srednjoškolaca što se posebno odnosi na čestice koje govore o važnosti drugih za sliku o sebi.

S obzirom na spol, rezultati pokazuju značajniji doživljaj vršnjačkog pritiska kod ispitanika muškog spola u području manifestiranja rizičnih ponašanja.

Negativna povezanost između podložnosti vršnjačkom pritisku i samopoštovanja postoji u gotovo svim česticama, iako se ona pokazala neočekivano niskom.

LITERATURA

- Allen, J.P., Porter, M. & McFarland, F.C. (2006). Leaders and followers in adolescent close friendships: Susceptibility to peer influence as a predictor of risky behavior, friendship instability, and depression. *Development and Psychopathology*, 18, 155-172.
- Baumeister, R.F., Campbell, D.J., Krueger, J.I. & Vohs, K.D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4.
- Berndt, T.J. (1979). Developmental changes in conformity to peers and parents. *Developmental Psychology*, 15, 608-616.
- Berndt, T.J. & Savin-Williams, R.C. (1993). Peer relations and friendships. In Tolan, P.H. & Cohler, B.J. (Eds.), *Handbook of clinical research and practice with adolescents*. New York: John Wiley & Sons, 203-219.
- Bezinić, P. (1988). Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopouzdanja (doktorska disertacija). Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- Billy, J.O.G. & Udry, J.R. (1985). The influence of male and female best friends on adolescent sexual behavior. *Adolescence*, 20, 21-32.
- Brown, B.B. (1989). The role of peer groups in adolescents' adjustment to secondary school. In Berndt, T.J. & Ladd, G.W. (Eds.), *Peer relationships in child development*. New York: John Wiley & Sons, 188-215.
- Brown, B.B., Clasen, D.R. & Eicher, S.A. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self-reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, 22, 512-530.
- Budimlija, S. (2006). Slika o sebi i privrženost u ljubavnim odnosima (diplomski rad). Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- Chassin, L., Presson, C.C., Montello, D., Sherman, S.J. & McGrew, J. (1986). Changes in peer and parental influence during adolescence: Longitudinal versus cross-sectional perspectives on smoking initiation. *Developmental Psychology*, 22, 327-334.
- Clasen, D.R. & Brown, B.B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 14, 451-468.
- Dacey, J. & Kenny, M. (1994). *Adolescent development*. Wisconsin: Brown & Benchmark.
- Davies, M. & Kandel, D.B. (1981). Parental and peer influences on adolescents' educational plans: Some further evidence. *American Journal of Sociology*, 87, 363-387.
- DuBois, D.L. & Silverthorn, N. (2004). Do deviant peer association mediate the contributions of self-esteem to problem behavior during early adolescence? A 2-year longitudinal study. *Journal of Clinical and Adolescent Psychology*, 33, 382-388.
- Epstein, J.L. (1983). The influence of friends on achievement and affective outcomes. In Epstein, J.L. & Karweit, N.L. (Eds.), *Friends in school*. New York: Academic Press, 177-200.
- Ginsburg, G.S., La Greca, A.M. & Silverman, W.K. (1998). Social anxiety in children with anxiety disorders: relation with social and emotional functioning. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 175-185.
- Hewitt, J.P. (1993). *Self and society*. Saddle River, NJ: Allyn and Bacon.
- Jang, S.J. & Thornberry, T.P. (1998). Self-esteem, delinquent peers, and delinquency: A test of the self-enhancement hypothesis. *American Sociological Review*, 63, 586-598.
- Kiran-Esen, B. (2003). Examining the adolescents' smoking according to their peer pressure levels and gender. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 3, 179-188.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopouzdanje mladih*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lacković-Grgin, K. (1990). Sociometrijski položaj i samopoštovanje kod djece osnovnoškolske dobi, *Radovi FF u*

- Zadru, 29, 6, 135-142.
- Lebedina-Manzoni, M. (2007). Psihološke osnove poremećaja u ponašanju. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lebedina-Manzoni, M. i Ricijaš, N. (2007). Vršnjački utjecaj kod adolescenata. Napredak, (u tisku)
- Leung, K. & Lan, S. (1989). Effects of self-concept and perceived disapproval of delinquent behaviour in school children. *Journal of Youth and Adolescence*, 18, 4, 345-359.
- McIntosh, J., MacDonald, F., McKeganey, N. (2003). The initial use of drug sin a sample of pre-teenage schoolchildren: the role of choice, pressure and influence. *Drugs: education, prevention and policy*, 10, 147-158.
- Pastor, I. (2004). Samopoštovanje djece s obzirom na spol, dob i mjesto stanovanja. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Rosenberg, M., Schooler, C. & Schoenbach, C. (1989). Self-esteem and adolescent problems: Modeling reciprocal effects. *American Sociological Review*, 54, 1004-1018.
- Savin-Williams, R.C. & Berndt, T.J. (1990). Friendships and peer relations. In Feldman, S.S. & Elliot, G.R. (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 277-307.
- Sim, T.N. & Koh, S.F. (2003). A domain conceptualization of adolescent susceptibility to peer pressure. *Journal of research on adolescence*, 13, 57-80.
- Snyder, J., Dishion, T.J. & Patterson, G.R. (1986). Determinants and consequences of associating with deviant peers during preadolescence and adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 6, 29-43.
- Steinberg, L. & Silverberg, S.B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841-851.
- Sullivan, H.S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton.
- Trzesniewski, K.H., Donnellan, M.B., Robins, R.W., Moffitt, T.E. & Caspi, A. (2002). Do juvenile delinquents have high or low self-esteem? Paper presented at the annual meeting of the Society for Personality and Social Psychology, Savannah, GA.
- Urberg, K.A., Luo, Q., Prilgrim, C. & Degirmencioglu, S.M. (2003). A two-stage model of peer influence in adolescent substance use: individual and relationship-specific differences in susceptibility to influence. *Addictive Behaviors*, 28, 1243-1256.
- Vander Zanden, J.W. (2000). *Human development*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Žižak, A., Koller-Trbović, N. & Brusić, R. (1993). Samoprocjena identiteta djece i mladeži s poremećajima u ponašanju tijekom institucionalnog tretmana. *Kriminologija i socijalna integracija*, 1, 237-247.

SUSCEPTIBILITY TO PEER PRESSURE AND SELF-ESTEEM

Abstract: *Peer influence is inevitable and important part of growing up, one's identity development and forming behavioral habits. Peer relations become more important during the adolescence and there is an increasing need for an adolescent to do what his/her peers are demanding from him/her. Peer pressure can be defined as group influence through rewards to those who conform to group norms and/or sanctions to those who resist them.*

The aim of this paper is to determine domains of the highest and the lowest susceptibility to peer pressure, compare results of peer pressure of undergraduate students with high school students, examine gender differences and explore relation between students' susceptibility to peer pressure and self-esteem.

The research has been conducted among 654 undergraduates from University of Zagreb, 47% male students and 53% female students. Two questionnaires have been applied: Peer pressure questionnaire and Self liking competence scale (SLCS; authors Tafarodi i Swann, 1995).

The highest susceptibility to peer pressure was demonstrated in the areas regarding forming self-image through judgement of relevant others in our surrounding. The lowest susceptibility to peer pressure is experienced at manifested risk behavior, especially sexual behavior. Susceptibility to peer pressure is more expressed among high school students comparing to undergraduates' sample. According to gender, male respondents have shown more significant experience of peer pressure in manifested risk behavior. Correlation between susceptibility to peer pressure and self-esteem was unexpectedly low.

Key words: *peer pressure, self-esteem, undergraduate students, risk behaviors*